

BEATA PARYSIEWICZ

CHRZEŚCIJAŃSKA DUCHOWOŚĆ RODZINY A PARADYGMAT POSTMODERNIZMU

Realizacja tematu związana jest z pojawieniem się w połowie lat 60. nowego kierunku w życiu społecznym, kulturalnym i w nauce¹. Ma on być cechą dystynktywną kultury Zachodu mimo całej swej złożoności a nawet wewnętrznych sprzeczności². Kierunek ten nazywany jest postmodernizmem lub ponowoczesnością, a świat społeczny, który tworzy, czasem określa się jako postindustrialny. Kształtuje on pewne warunki zewnętrzne, którym rodzina, jako środowisko życia i wychowania dzieci, jest poddawana od zewnątrz i od wewnątrz. Artykuł nie przeprowadza analizy krytycznej całego kierunku³, ale podejmuje jedynie te wątki, które – według autorki – są bezpośrednio związane z rzeczywistością rodzinną.

Dr BEATA PARYSIEWICZ – asystent Katedry Pedagogiki Rodziny w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Jagiełły 12/11, 20-281 Lublin.

¹ R. P o o l. *Etnografia postmodernistyczna?* W: *Amerykańska antropologia postmodernistyczna*. Red. M. Buchowski. Warszawa 1999 s. 273.

² Zob. A. H u y s s e n. *Nad mapą postmodernizmu*. W: *Postmodernizm. Antologia przekładów*. Red. R. Nycz. Kraków 1997 s. 452-520; M. B u c h o w s k i, M. K e m p n y. *Czy istnieje antropologia postmodernistyczna?* W: *Amerykańska antropologia* s. 13; V C r a p a n z a n o. *Kryzys postmodernistyczny: kryzys, parodia, pamięć*. W: *Amerykańska antropologia* s. 165.

³ Zob. Z. B a u m a n. *Socjologiczna teoria postmoderny*. W: *Postmodernizm w perspektywie filozoficzno-kulturoznawczej*. Red. A. Zeidler-Janiszewska. Warszawa 1991 s. 7-26; G. D z i a m s k i. *Dwie perspektywy postmodernizmu*. Tamże s. 43-52; J. F. L y o t a r d. *Odpowiedź na pytanie: co to jest postmodernizm?* W: *Postmodernizm. Antologia* s. 47-62. Zob. także obszerną ocenę postmodernizmu i ponowoczesności w: A. S z a h a j. *Ironia i miłość*. Wrocław 1996 s. 183-198.

I. POJĘCIE DUCHOWOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

„Duchowy to: dotyczący ducha – umysłu, myśli, uczuć, odnoszący się do życia psychicznego, wewnętrznego; intelektualny, moralny, uczuciowy; niematerialny”⁴

Duchowość rodziny jest więc wewnętrznym wymiarem życia rodzinnego obejmującym sferę intelektualną, psychiczną i moralną wszystkich członków rodziny, który tworzy niepowtarzalną osobowościowo atmosferę, czyli klimat życia rodzinnego. Duchowość jest sferą niematerialną życia rodzinnego, jednakże wpływa w sposób zdecydowany na materialną kulturę rodziny, jej wyznaczniki i kształt ostateczny.

Duchowość rodziny nie jest uzależniona jedynie od wewnętrznych, osobistych predyspozycji członków. Wpływa ona ze światopoglądu osób tworzących daną strukturę. Światopogląd, w sensie obiektywnym, rozumiany jest tu jako uporządkowany logicznie i merytorycznie zbiór twierdzeń ontologicznych, aksjologicznych i religijnych, orzekających o naturze całej rzeczywistości oraz wskazujących na sens życia ludzkiego. Implikuje więc określoną postawę wobec życia i określony model etyczny⁵ Stąd możemy mówić o duchowości rodziny chrześcijańskiej, która posiada określony, wyróżniający ją w rzeczywistości społecznej światopogląd. Duchowość rodziny chrześcijańskiej wiąże się zwłaszcza z doktrynalnymi elementami światopoglądu: filozoficznymi, religijnymi i etycznymi. Stanowią one schemat, w który rodzina ze wszystkimi swoimi aspektami zostaje wpisana i z którego wyprowadza niektóre funkcje oraz sposoby realizacji wszystkich.

II. WYBRANE ELEMENTY ŚWIATOPOGLĄDU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO JAKO FUNDAMENT CHRZEŚCIJAŃSKIEJ DUCHOWOŚCI RODZINY I ICH CHARAKTERYSTYKA

Duchowość rodziny chrześcijańskiej opiera się między innymi na przesłankach filozoficznych, religijnych i etycznych. Omówimy wybrane elementy światopoglądu, mające szczególny związek z duchowością rodziny.

⁴ *Słownik języka polskiego*. T. 1. Red. M. Szymczak. Warszawa 1982 s. 466.

⁵ S. K o w a l c z y k. *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*. Wrocław 1986 s. 22.

Filozoficzną przesłanką światopoglądu chrześcijańskiego jest teizm, który uznaje istnienie osobowego Boga jako Stwórcy świata. Bóg jest wobec świata transcendentny, ale czuwa nad nim, czego wyrazem jest Jego Opatrzność. Duchowość rodziny wyrastając z tego poglądu przyjmuje religijny charakter, uznając rodzinę za pochodzącą od Boga, a więc stojącą ponad określonymi formami kultury i do jej konkretnych form i warunków nieredukowalną⁶ W ujęciu tym to właśnie rodzina przekształca kulturę i społeczeństwo mimo uczestnictwa w nich oraz nieuchronnej i wielorakiej zależności⁷

Do religijnych przesłanek należą dogmaty: stworzenia, wcielenia i eklezjologia katolicka. Dogmat stworzenia, oparty na Piśmie świętym (Rdz 1, 26-27; Rdz 2, 24-25), mówi, że człowiek jest stworzony na obraz Boży, stworzony jako mężczyzna i kobieta. Podobieństwo do Boga wyraża się w jedności nieredukowalnych do siebie elementów: duszy i ciała oraz jego funkcji wobec świata⁸ Oba elementy mają swoje władze (dusza: rozum i wola; ciało: zmysły i uczucia), które rozwijane dla każdej z nich w swoisty sposób, wzajemnie się dopełniając umożliwiają pełny rozwój człowieka, a więc jego efektywne i szczęśliwe życie⁹ Dzięki nim człowiek jest zdolny do refleksji, miłości i dialogu z Bogiem i bliźnimi, a jego przeznaczeniem jest nieśmiertelność¹⁰ Jego zadanie wobec świata jest kontynuacją tego, co uczynił Bóg: porządkowanie świata i czynienie go dogodnym dla rozwoju ludzkości¹¹ Mężczyzna i kobieta są stworzeni jedno dla drugiego i oboje posiadają godność osobową¹² Implikacją tak przedstawionej antropologii jest określona wizja małżeństwa: jako wspólnoty odmiennych w swej płci, ale równych sobie osób, które uzupełniając i wspomagając się wzajemnie wypełniają wolę Bożą wobec świata i siebie. Małżeństwo i rodzina ze względu na cel mają inspirację religijną (rozumiane w kategorii powołania i odpowiedzialności przed Bogiem)¹³, a zadania swoje wypeł-

⁶ L e o n XIII: *Arcanum divinae sapientiae* (10 II 1881). Encyklika Papieża Leona XIII o małżeństwie chrześcijańskim. Warszawa 1926 s. 92.

⁷ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 p. 1603.

⁸ M. F i l i p i a k. *Aksjologiczne treści antropologii biblijnej*. Lublin 1991 s. 40-42.

⁹ M. G o g a c z. *Ku pełni człowieczeństwa*. W: *Człowiek, osoba, płć*. Red. M. Wójcik. Łomianki 1998 s. 145-158.

¹⁰ Tamże s. 42. *Katechizm* p. 357; 362-366.

¹¹ F i l i p i a k. *Aksjologiczne treści* s. 42.

¹² KKK 371-372.

¹³ J. G r z e ś k o w i a k. *Misterium małżeństwa*. Poznań 1993 s. 97; K. W o j a c z e k. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w Diecezjalnym Studium Rodziny*. Opole 1997 s. 32.

niają przez wzajemną służbę i rozwój wartości osobowych wszystkich członków rodziny. W małżeństwie realizuje się najpełniej miłość międzyludzka obejmując oba wymiary konstytuujące człowieka: duszę i ciało. Ciało jest bowiem objawieniem całego człowieka, jest podstawowym „środkiem komunikacji” międzyosobowej, poprzez które realizuje się dialog, miłość i wspólnota. Ciało wyraża osobę i umożliwia pełne osiągnięcie jedności (komunii) międzyosobowej¹⁴

Dogmat wcielenia, czyli narodzenia Boga w Jezusie Chrystusie (J 1, 1-14), przynosi nową koncepcję miłości, która staje się jedną z centralnych idei chrześcijaństwa. Miłość ta nosi miano *Agape*. Wcielenie Boga zmieniło koncepcję nie tylko miłości, ale i życia. W świecie przedchrześcijańskim zbawienie człowieka dokonywało się poza światem, człowiek pragnący go musiał się od świata odsunąć i przez różnego rodzaju formy sublimacji uwolnić się od stworzeń¹⁵ Wcielenie odwraca ten porządek. Bóg, który pokochał pierwszy, przyjmuje na siebie kondycję człowieka w sposób radykalny, ze wszystkimi ludzkimi ograniczeniami oprócz grzechu. Od tej pory zbawienie nie oznacza uwolnienia się od świata (a więc śmierci), ale umiłowanie Boga w świecie, czyli w bliźnim. *Agape* nie realizuje się poza światem, ale w świecie, ponieważ grzech nie oznacza już narodzin (platonizm), ale utratę Boga przez odejście od niego (autonomia). Pojawia się też najbardziej zadziwiający nakaz – miłości nieprzyjaciół. Od tej pory miłość, zamiast być wiecznym, nieosiągalnym pragnieniem, staje się wzajemnym przyjęciem drugiego człowieka takim, jaki jest w tej chwili. W ten sposób miłość ludzka została włączona w porządek moralny (stała się prawem)¹⁶ i uświęcona przez sakrament¹⁷ Miłość *Agape* nie jest stopieniem się z Bogiem ani z drugim człowiekiem, ale komunią, w której uczestniczą dwa zdolne do tego i odrębne od siebie podmioty¹⁸ Małżeństwo w świetle dogmatu wcielenia staje się sakramentem, czyli znakiem przymierza między Bogiem a człowiekiem.

W świetle eklezjologii katolickiej Kościół rodzi się z ofiary Chrystusa, w której przez swoją mękę i śmierć łączy się z Ludem Bożym związkim

¹⁴ G r z e ś k o w i a k. *Misterium* s. 98-100.

¹⁵ D. de R o u g e m o n t. *Miłość a świat kultury zachodniej*. Warszawa 1999 s. 44-49.

¹⁶ *Katolicyzm A-Z*. Red. Z. Pawlak. Poznań 1982 s. 245.

¹⁷ Tamże s. 50-51.

¹⁸ KKK 1617. G r z e ś k o w i a k. *Misterium* s. 211-212.

nierozerwalnym. Małżeństwo jako sakrament staje się znakiem takiego zjednoczenia dla świata (FC 13), rodzina staje się „żywym Kościołem”¹⁹, posiada bowiem takie same cechy jak przymierze Boga i Kościoła: miłość, jedność i nierozerwalność oraz płodność²⁰. Z jedności wypływa monogamiczność małżeństwa, z nierozerwalności wierność i uczciwość współmałżonków. Wszystkie zaś wymienione cechy służą realizacji miłości.

III. CHRZEŚCIJAŃSKA DUCHOWOŚĆ RODZINY JAKO IMPLIKACJA ELEMENTÓW DOKTRYNALNYCH ŚWIATOPOGLĄDU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Nakreślona wyżej wizja małżeństwa katolickiego jest modelem stanowiącym wyzwanie i zadanie dla osób pragnących wypełnić powołanie do małżeństwa. Realizacja tego modelu zależy od tego, czy w życiu rodzinnym praktykowane są sprawności (cnoty) i wartości z nimi związane. Podstawowymi są wiara, nadzieja i miłość. Wiara umożliwia realizację wymiaru religijnego rodziny, nadzieja przetrwanie cierpienia i trudności, miłość stanowi źródło jedności i wspólnotowości rodziny. Szczególnie ważnymi w życiu rodzinnym są także roztropność, sprawiedliwość i czystość. Roztropność umożliwia właściwe rozeznanie rozumu w wyborze dobra, sprawiedliwość prowadzi do poszanowania praw wszystkich członków rodziny, czystość jest warunkiem praktykowania wierności małżeńskiej, a więc umożliwia realizację nierozerwalności. Do fundamentalnych wartości należy także zdolność do ofiary związana ze słabością kondycji ludzkiej i grzechem. Zgoda na krzyż, jego akceptacja, stanowi specyficzny rys duchowości chrześcijańskiej rodziny. Wszystko to oparte jest na prawdzie. Chrześcijańska duchowość rodziny tworzy dla swoich członków, szczególnie dzieci, podstawowy schemat życia społecznego oraz siatkę znaczeń, za pomocą których będą rozpoznawać rzeczywistość pozarodzinną. Realizując swoje specyficzne cele rodzina chrześcijańska wnosi w życie społeczne i kulturalne wymienione wyżej wartości, stanowi więc o jakości tkanki życia kulturalnego i społecznego.

¹⁹ G r z e ś k o w i a k. *Misterium* s. 211-212; 229-231.

²⁰ KKK 1643-1654. Niemiecka Konferencja Biskupów. *Katolicki katechizm dorosłych*. Poznań 1987 s. 378-382.

IV GŁÓWNE TEZY I PARADYGMAT POSTMODERNIZMU

Mimo zastrzeżeń twórców i przedstawicieli omawianego nurtu do tworzenia (a nawet istnienia) jakiegokolwiek schematu (narracji), w którym można byłoby dokonać jego charakterystyki, można wyodrębnić cechy specyfikujące postmodernizm. Według Andrzeja Szahaja podstawowe tezy postmodernizmu głoszone są w następujących obszarach: postrzegania podmiotu, języka, poznania, rozwoju społecznego, etyki, sztuki i polityki, których łączne utrzymywanie dałoby się określić ideą postmodernizmu. 1. Podmiot: anty-substancjalność Ja, przygodność istnienia i światopoglądu; 2. Język: autonomia znaczenia wobec świata i podmiotu; 3. Poznanie: konwencjonalność teorii, prawdy i całego poznania; 4. Dzieje: antyteleologiczność; 5. Etyka: sytuacyjność moralności; 6. Sztuka: antyhierarchiczność środków artystycznych i wartości estetycznych, odrzucenie idei posłannictwa sztuki; 7. Polityka: antyfundamentalizm, uetycznienie dyskursu politycznego, akcent na lokalność kulturową i geograficzną²¹ Należy do tego dodać: filozofia – ateizm. Vincent Crapanzano pisze: „nie ma wątpliwości, że w postmodernistycznym świecie Bóg jest martwy”²², a taki sam pogląd wyrażają inni przedstawiciele tego ruchu²³ Nadrzędną wartością, która ma zastąpić modernistyczny paradygmat racjonalności, jest wolność, która staje się nowym paradygmatem²⁴ Konsekwencją nowego paradygmatu jest walka z tym, co mogłoby wolności zagrażać: „Prawdzie poznania, która zakreślałaby obszar naszej wolności w opisywaniu i interpretowaniu świata; Naturze ludzkiej, która ograniczałaby zakres naszej wolności w opisie człowieka i jego autokreacji; Celowi dziejów, który ograniczałby wolność wspólnoty w kreowaniu swego losu; Bogu, który określałby z góry nasze losy i wyznaczał prawdy etyczne, do których musielibyśmy się jedynie dostosować, a których religijna forma byłaby, [...], *conversation stopper*. [...]. Nie ma więc żadnych celów, którym trzeba służyć, z wyjątkiem na-

²¹ A. S z a h a j. *Ironia i miłość. Neopragmatyzm Richarda Rorty'ego w kontekście sporu o postmodernizm*. Wrocław 1996 s. 181.

²² Kryzys postmodernistyczny: dyskurs, parodia, pamięć. W: *Amerykańska antropologia* s. 163.

²³ R. R o r t y. *Postmodernistyczny liberalizm mieszczański*. W: *Postmodernizm. Antologia przekładów*. Red. R. Nycz. Kraków 1997 s.117; J. B a o d r i l l a r d. *Procesja symulaków*. W: *Postmodernizm* s. 179-181.

²⁴ S z a h a j. *Ironia* s. 98, 100.

szych własnych i nie służymy żadnym innym celom z wyjątkiem tych, które sami sobie wyśnimy w trakcie naszego marszu”²⁵

V KONSEKWENCJE ZAŁOŻEŃ POSTMODERNIZMU

Przedstawione powyżej tezy mają swoje konsekwencje dla poszczególnych nauk, życia społecznego i kulturalnego. Problem Boga należy, według postmodernizmu, zastąpić „wieloma małymi pragmatycznymi kwestiami, przy rozważaniu których fragmenty tej tradycji mogłyby zostać użyte do jakiegoś bieżącego celu”²⁶ Człowiek „pozbawiony metafizycznych zabezpieczeń” rozpaczliwie potrzebuje rozmowy z drugim człowiekiem, aby nie stracić swojej osobowościowej integralności. Nieustanna komunikacja staje się więc absolutną koniecznością, aby nie stracić siebie²⁷ Człowiek nie posiada żadnej wewnętrznej natury. Nie ma nic niezmiennego, co można nazwać człowiekiem, człowieczeństwo jest bowiem pojęciem otwartym, wyraża „mglisty, lecz obiecujący projekt, nie zaś jakąś esencję”²⁸ Nie ma też żadnego stałego osobowościowego „Ja”, mogącego stanowić stabilne źródło etycznych i światopoglądowych wyborów²⁹ Solidarność, czyli miłość, którą postmoderniści postrzegają jako konieczny składnik życia społecznego, w braku stałej natury ludzkiej ma zrodzić się w wyobraźni, dzięki której ludzie mogą identyfikować się ze sobą³⁰ Ponieważ nie ma Boga ani stałej natury ludzkiej, osoba ludzka winna być rozumiana jako „układ przekonań, pragnień i odczuć bez zaplecza”³¹ Jednocześnie, w związku z brakiem „Ja”, nie ma jednostkowej tożsamości, indywidualności, która jest wyjątkowa, неповtarzalna³²

Odrzucenie paradygmatu racjonalności prowadzi do zakwestionowania poznania obiektywnego rzeczywistości, umysł przestaje być „zwierciadłem

²⁵ Tamże s. 135.

²⁶ Tamże s. 83.

²⁷ Tamże s. 68.

²⁸ Tamże s. 119.

²⁹ Tamże s. 117.

³⁰ Tamże s. 115.

³¹ R o r t y. *Postmodernistyczny liberalizm mieszczański* s. 113.

³² F. J a m e s o n. *Postmodernizm i społeczeństwo konsumpcyjne*. W: *Postmodernizm* s. 196.

natury”³³: „Używaj jakiegokolwiek obrazu, który jest poręczny dla celu będącego pod ręką, nie martwiąc się o to, który obraz jest bliższy rzeczywistości”³⁴ Poznanie nie dotyczy już świata pozaludzkiego, fakty zostają zastąpione przez znaczenie³⁵ Zanegowanie racjonalności i prawdy ma ograniczać edukację człowieka jedynie do „edukacji sentymentalnej”, na której ma się też oprzeć wrażliwość etyczna: „Postęp moralny jest sprawą coraz szerszej sympatii, a nie sprawą wykraczania ponad to, co uczuciowe, ku temu, co racjonalne”³⁶ Ponieważ odrzuca się Boga i racjonalność, jedynym kryterium społecznych mechanizmów funkcjonowania, ich celów i oczekiwań, jakie spełniają, jest użyteczność³⁷ Zasada „konsekwentnego ateizmu” w odniesieniu do wszystkich zagadnień życia wymaga, aby żadnej sfery kultury, żadnej tradycji, żadnego przekonania i żadnej wartości nie absolutyzować³⁸ W sferze kultury przejawia się to w zatarciu granicy między kulturą wysoką i popularną, czyli stałe łamanie kanonu piękna³⁹ Następuje także estetyzacja życia codziennego, to znaczy zamazywanie granic między sztuką a realnym życiem⁴⁰

Postmodernizm głosi także „śmierć historii”⁴¹ Postuluje się, aby zamiast badać przeszłość myśleć o niej, ponieważ historia nie przedstawia faktów a jedynie ich interpretacje⁴²

VI. RODZINA A POSTMODERNIZM

Interesujące jest czy i w jakim stopniu tezy postmodernizmu i jego implikacje przekładają się na rzeczywistość rodziny. Pełną odpowiedź na to

³³ S z a h a j. *Ironia* s. 28-31.

³⁴ Tamże s. 50.

³⁵ P. R a b i n o w. *Wyobrażenia faktami społecznymi: modernizm i postmodernizm w antropologii*. W: *Amerykańska antropologia* s. 114; R. P o o l. *Etnografia postmodernistyczna?* Tamże s. 272; V C r a p a n z a n o. *Kryzys* s. 162.

³⁶ S z a h a j. *Ironia* s. 100.

³⁷ Tamże s. 50.

³⁸ S z a h a j. *Ironia* s. 57.

³⁹ J a m e s o n. *Postmodernizm* s. 192.

⁴⁰ M. F e a t h e r s t o n e. *Postmodernizm i estetyzacja życia codziennego*. W: *Postmodernizm* s. 301-303.

⁴¹ J a m e s o n. *Postmodernizm* s. 212.

⁴² F. R. A n k e r s m i t. *Historiografia i postmodernizm*. W: *Postmodernizm* s. 146, 170.

pytanie można jedynie otrzymać prowadząc badania empiryczne (pozostając oczywiście na gruncie modernizmu). Wydaje się jednak, że można wysunąć pewne hipotezy dotyczące wpływu tego kierunku na rodzinę chrześcijańską. Już pobieżna analiza wskazuje, że tezy postmodernizmu atakują fundamentalne wartości duchowości rodziny.

Przyjęte zasady filozoficzne prowadzą do założenia, że małżeństwo i rodzina są zależne jedynie od woli i pomysłu tworzących je ludzi. Wobec tego każda koncepcja rodziny jest uprawniona, uzasadniona i ma taką samą wartość (a właściwie nie może podlegać żadnym ocenom). Jest ona całkowicie prywatną, osobistą sprawą, nie stanowi zobowiązania wobec żadnego zewnętrznego autorytetu. Założenie epistemologiczne, wystąpienie przeciwko racjonalności niszczy życie etyczne rodziny a komunikację między jej członkami pozbawia istotnej treści (skoro nie stykamy się z faktami a tylko z ich znaczeniem). Znosząc prawomocność hierarchizowania realizowanych przez rodzinę wartości prowadzi się do zaburzenia struktury i funkcji rodziny. Uniemożliwia to wyodrębnienie cech małżeństwa i rodziny, które decydują o ich charakterze i trwaniu (w świetle tych założeń nierozzerwalność, jedność, wierność itp. nie mają uzasadnienia). Negując istnienie stałej natury ludzkiej zaburza się lub uniemożliwia prawidłowy proces uspołecznienia i wychowania dzieci, ponieważ stawianie celów wychowania w takiej sytuacji, gdy człowiek jest jedynie „mglistym projektem”, pozostaje całkowicie bezzasadne⁴³ Nie wiadomo także kto miałby być do tego uprawniony. Edukacja w tym rozumieniu ma „tworzyć” człowieka jednowymiarowego, w którym ciało jest jedynym stałym elementem tożsamości⁴⁴ Człowieka zdolnego do przeżywania świata i reagowania jedynie na płaszczyźnie uczuć, a więc człowieka niezdolnego do wydawania sądów i ocen. Kryterium użyteczności jako główne (a może jedyne) uderza w sens ofiary i krzyża, czyniąc go „głupstwem i zgorzeniem” Wykluczanie odwoływania się do prawdy w życiu rodzinnym uniemożliwia zaufanie, które należy do prerekwizytów rodziny (bez niego niemożliwe jest kultywowanie i rozwój

⁴³ „Podczas gdy w przeszłości cywilizacja przypominała raczej drogowskaz wyznaczający dokładny kierunek dla zachowań społecznych i obyczajowych, to cywilizacja współczesna nie daje nam żadnych wskazówek, dokąd mamy zmierzać, oferuje natomiast siebie jako mapę, którą możemy się posłużyć. Jeżeli już wybierzemy jakiś cel, nie wskazuje jednak, która z prowadzących doń dróg jest najkrótsza ani który objazd jest najbardziej malowniczy” A n k e r s m i t. *Historiografia* s. 169.

⁴⁴ Z. B a u m a n. *Socjologiczna teoria postmoderny*. W: *Postmodernizm w perspektywie filozoficzno-kulturoznawczej*. Red. A. Zeidler-Janiszewska. Warszawa 1991 s. 15.

miłości). Miłość chrześcijańską rozumianą jako *Agape*, czyli powinność moralną i wzajemność, postrzega się jako zagrożenie i pragnie się obronić przed nią konfliktem, oddzieleniem i antagonizmem⁴⁵ Łamanie kanonów piękna⁴⁶ dotyka życia rodzinnego w postaci kultury przynoszonej przez mass media i prowadzi do trywializacji kultury materialnej rodziny oraz do „zobojętnienia, braku doznań na narkotycznie wysokim poziomie pobudzenia”⁴⁷ Estetyzacja życia codziennego powoduje, że „telewizja staje się światem”, którego nie odróżnia się od świata realnego, a człowiek żyje „estetycznym złudzeniem rzeczywistości”⁴⁸ U człowieka „coraz bardziej słabnie kontakt z niegdyś właściwą, „konkretną” rzeczywistością, maleje poczucie tej rzeczywistości, staje się ona czymś nieautentycznym, wtórnym, pozornym, bezbarwnym”⁴⁹, prowadząc do niezadowolenia i znużenia życiem małżeńskim i rodzinnym, jako trudnym i męczącym⁵⁰ Śmierć historii ma doprowadzić do życia tylko i wyłącznie terażniejszością i zmianą, a mass media mają pomagać zapominaniu tego wszystkiego, co poprzednie generacje musiały ochraniać⁵¹ Ta praktyka życia społecznego prowadzi do niszczenia obyczajów i rytuałów rodzinnych podtrzymujących wartości realizowane przez rodzinę oraz do utraty rodzinnych korzeni. Wreszcie paradygmat wolności kwestionuje samą ideę rodziny jako formalnej insty-

⁴⁵ R a b i n o w. *Wyobrażenia* s. 115.

⁴⁶ W rozważaniach nad kanonem kulturowym A. Szpociński cytuje R. Crimpa pisząc: Biblioteka, muzeum – jako idee tożsame z kanonem kulturowym, jako instytucje kanon ten utwierdzające – są kwestionowane. Kanon – muzeum, biblioteka nie są już dłużej postrzegane jako „arki przymierza między dawnymi i nowymi laty”, lecz jako „śmietnisko bezpowrotnie straconej kultury”, jako „zbiór gratów podtrzymywanych przez fikcję” A. S z p o c i ń s k i. *Od Arki Przymierza do składu rupieci, czyli o dekanonizacji kanonu*. W: *Postmodernizm w perspektywie* s. 137

⁴⁷ W W e l s c h. *Estetyka i anestetyka*. W: *Amerykańska antropologia* s. 525.

⁴⁸ F e a t h e r s t o n e. *Postmodernizm* s. 308.

⁴⁹ W e l s c h. *Estetyka* s. 527.

⁵⁰ W USA pokazuje się komercyjnie rozprowadzany towar, tzw. *video-baby*. Jest to ośmiominutowa taśma z komponentami interaktywnymi. Użytkownik ma wymarzone dziecko – metryka urodzenia i świadectwo zdrowia załączone w opakowaniu – przed sobą na ekranie, może się nim bez końca cieszyć, a także z nim komunikować. Dziecko reaguje na przykład na zdania w rodzaju „jedz kaszkę”, „uśmiechnij się do mamusi” – i łatwo sobie wyobrazić, że to dziecko jest posłuszne. Pod koniec ośmiu minut można je jeszcze kołysanką ululać do snu. Na opakowaniu napisane jest: „Kompletne, bogate doświadczenie rodzicielstwa bez zamieszania i uciążliwości, jakie niesie rzeczywistość! Kochacie dzieci, ale nie macie czasu, aby się o nie troszczyć? *Video-baby* to coś dla was! W e l s c h. *Estetyka* s. 533.

⁵¹ J a m e s o n. *Postmodernizm* s. 212-213.

tucji posiadającej zespół praw i obowiązków, powodując powstawanie nowych form rodziny (np. tzw. rodzina hybrydowa⁵²).

*

Przedstawiony materiał świadczy, iż postmodernizm stanowi zagrożenie dla chrześcijańskiej duchowości rodziny. Teoria chaosu świata⁵³ bez jakiegokolwiek możliwości dotarcia do niego i porządkowania go prowadzi do nieustannego wątpienia we wszystko, czego człowiek doświadcza, poznaje i realizuje. Z drugiej strony wydaje się zasadne postawienie pytania czy jest możliwe przyjęcie takiej koncepcji rzeczywistości przez ogół społeczeństwa i jakie skutki społeczne może to wywołać. Czy takie eksperymentowanie na rzeczywistości społecznej jest dopuszczalne etycznie i na ile jest odwracalne⁵⁴ Pytania te pozostają nadal do rozważenia, można jednak powiedzieć, że chrześcijańska duchowość rodziny, jako nosicielka wartości ogólnoludzkich i podstawowych cnót społecznych, nie tylko nie traci nic ze swej aktualności, ale staje się atrakcyjną alternatywą na nihilizm proponowany i celebrowany przez postmodernistyczną praktykę społeczną.

CHRISTIAN SPIRITUALITY OF THE FAMILY AND THE PARADIGM OF POST-MODERNISM

S u m m a r y

The article undertakes the problem of the effect of post-modernism on Christian spirituality of the family and its social consequences. Christian spirituality is understood as the inner, non-materialistic dimension of family life on which the material culture of the family depends. Christian spirituality of the family has its source in the view of life of the people the family consists of. The dogmas of Creation, Incarnation and some elements of the Catholic ecclesiology belong to the most important premises influencing that view.

⁵² H. C. W h i t e. *Dynamika powiązań społecznych*. W: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*. Red. P. Kryczka. Lublin 1997 s. 58. S. W i e r z c h o s ł a w s k i. *Rodzina w okresie transformacji*. W: *Rodzina* s. 77-78.

⁵³ R. P o o l. *Etnografia postmodernistyczna*. W: *Amerykańska antropologia* s. 276.

⁵⁴ Zob. E. G e l l n e r. *Postmodernizm, rozum i religia*. Warszawa 1997 s. 105-123.

Features of the Catholic marriage as well as its aims and functions follow from them. Spirituality of the Christian family is seen in putting into effect the values that are connected with the Christian view of life and have influence on social life. Post-modernism as a trend in social life puts forward theses in the eight fundamental areas: in philosophy – atheism; in anthropology – anti-substantiality of the I; in epistemology – conventionality of the theory, truth and the whole cognition; in ethics – moral situationism and utilitarianism; in linguistics – autonomy of the meaning from the world and the subject; in art. – anti hierarchism of the artistic and aesthetic means; in history – anti-teologism; in politics – anti-fundamentalism; it also stresses political and geographical localism. Freedom, to which everything must be subordinated, becomes the paradigm. Such an approach to social reality is tantamount to dealing a blow on the Christian spirituality of the family, and in this way on all the fundamental values fostered by the Christian family in the dimensions of both inner and social life.

Translated by Tadeusz Kartowicz

Słowa kluczowe: duchowość, rodzina, paradygmat, postmodernizm, światopogląd chrześcijański.

Key words: spirituality, family, paradigm, post-modernism, Christian view of life.